

Автор статті:

Тетяна Додарук,

студентка

Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки,

володарка 3 місця у номінації

«Наукові роботи»

Науковий керівник:

Вікторія Євгеніївна Прокопчук,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри нової та новітньої історії

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки

ПЕДАГОГОЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується посиленням уваги до проблем формування особистості, здатної повноцінно сприймати, розуміти та примножувати матеріальні і духовні цінності. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства [4]. У зв'язку з цим соціальні та педагогічні проблеми формування життєвої компетентності особистості виходять сьогодні на рівень пріоритетних.

Аналіз філософсько-соціологічної літератури дозволяє констатувати часткову розробку загальнотеоретичних аспектів дослідження проблеми формування життєвої компетентності особистості. Це праці В. Афанасьєва, І. Блауберг, Р. Гурова, Л. Когана, М. Нугаєва, В. Садовського та ін. Психологічне підґрунтя досліджуваної проблеми складають роботи з психології особистості (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Ельконін). Теоретичні основи використання системного підходу до цілісного формування особистості в дослідженні педагогічних проблем освіти та виховання розроблені І. Бехом, В. Болгаріною, М. Боришевським, Л. Воловичем, Г. Габдуліним, В. Караковським, А. Куракіним, Л. Новіковою, Г. Філоновим.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов ефективного формування життєвої компетентності у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Поняття життєвої компетентності особистості є одним із тих, що засвідчує складне і багатоаспектне явище у системі соціалізації людини, її освіти, навчання та виховання. Життєва компетентність охоплює у собі такі надбання особистості, як знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних

та духовних цінностей суспільства. Поняття “життєва компетентність” є інтегрованим від понять “компетентність” і “життя”. Компетентність у житті розкриває міру включеності особистості в активну діяльність, здатність ефективно розв’язувати проблемну ситуацію життя, мобілізувати при цьому знання, досвід, цінності, уміння. Ми підтримуємо думку В. Зарицької, яка наголошує, що *життєва компетентність* є цілісним утворенням, яке становить системну властивість усієї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві проблеми [3, с. 89]. Основними змістовними характеристиками життєвої компетентності є: її трансформативність; формування залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, а реалізація потенційних можливостей може відбуватися у певному часі і просторі; має різнорівневий та індивідуальний характер, залежність від тих педагогічних дій, які спрямовуються з метою надання необхідної освітньої допомоги, створення належних умов для життя, навчання, праці, гри; формується з урахуванням її складових та відповідно до періоду сензитивності, фізіологічно виправданого часом; формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх процесів.

У процесі проведеного дослідження нами визначено педагогічні умови ефективного формування життєвої компетентності молодших школярів. У тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [1, с.1506]. Отже, *педагогічні умови формування життєвої компетентності* учнів ми визначаємо як необхідні обставини, які впливають на формування життєвої компетентності молодших школярів та забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості. *Першою умовою виступає організація навчально-виховного процесу, результатом якого є формування:* базово-предметних знань, які відображають зміст навчальних курсів і спрямовані на створення цілісної картини світу у свідомості учнів; методологічних знань, до яких відносимо світоглядні ідеї, визначення понять, законів, теорій тощо. Змістовним результатом навчальної діяльності є виховання людини – суб’єкта життєтворчості. Кожен учень у процесі навчання повинен засвоїти, що атрибутивними характеристиками життєтворчої особистості є: освіченість і світоглядна зрілість, соціальна активність, громадська відповідальність, прагнення до соціально-професійного самовизначення, висока загальна працездатність, розвинена національна самосвідомість, комунікативна компетентність, людяність, творчість, прагнення до

морального та фізичного самовдосконалення, високий рівень інтелектуальної, моральної, фізичної, художньо-естетичної культури. *Забезпечення кожному учню статусу суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності та спілкування.* Необхідно підкреслити, що найважливіше завдання вчителя полягає у тому, щоб у процесі навчання сформувати активну життєву позицію усіх учнів, забезпечити їх інтелектуальну, емоційну і практичну готовність до освоєння світоглядних проблем, їх розв'язання; перевести їх із об'єкта педагогічного впливу в активного суб'єкта діяльності. Отже, наголошуємо, що власна діяльність учня – головна умова і показник сформованості життєвої компетентності. *Залучення молодших школярів до громадсько-корисної роботи, до участі в учнівському самоврядуванні.* Цей аспект виховної діяльності повинен бути чітко спланованим, інтегруватися з освітніми цілями, базуватися на інтересах та бажаннях молодших школярів і враховувати специфіку їхньої життєвої позиції. Очевидно, що пріоритетне місце у виховній роботі має особистісно-орієнтовний підхід до виховання: орієнтація класовода на вихованця як мету, суб'єкт, результат і показник ефективності виховання; створення умов для розвитку індивідуальних здібностей учня та його самореалізації у різних видах творчої діяльності; задоволення потреб та інтересів, визнання його суверенності, прав і свобод [2]. Вирішення цих завдань забезпечується суб'єкт-суб'єктною взаємодією педагога і вихованців на основі діалогу з ними, гуманним характером їхніх взаємин.

Важливою умовою формування життєвої компетентності учнів є *взаємодія школи, родини, позашкільних закладів і соціокультурного середовища* у вказаній діяльності, яка має реалізуватися за такими напрямками: виробленні єдиного підходу до сутності виховання, ролі і значення відкритого соціального середовища, взаємодії і співробітництва у вихованні; вивченні особистості школяра, особливостей його розвитку, індивідуальних можливостей і здібностей; визначенні основних напрямів змісту виховного процесу, організації соціально значущої діяльності кожного з учнів; своєчасному обміні інформацією про продуктивний виховний процес та його результати; корекції виховних зусиль всіх соціальних інститутів виховання особистості на основі аналізу результатів педагогічного впливу, оцінки рівня розвитку і вихованості особистості. Це дозволяє школі, родині та іншим виховним інститутам створити атмосферу взаємодопомоги та взаємної зацікавленості в організації процесу формування життєвої компетентності особистості.

Висновки. Результатом взаємодії окреслених умов слід вважати зміну рівнів сформованості життєвої компетентності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Рубинштейн Н. Н. Психология, педагогика и генетика юности / Н. Н. Рубинштейн. – М., 1926. – 231 с.
3. Социальная активность и свобода личности. – Волгоград, 1981. – 167 с.
4. Ящук І. П. Формування життєвокомпетентної особистості : [науково-методичний посібник] / І. П. Ящук. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту, 1999. – 54 с.